

# Γ

## ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΑΙ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

**I. ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ - ΑΙΜ. ΜΠΑΝΟΥ**

### **ΕΝΟΤΗΤΕΣ**

1. Περίληψη
2. Εισαγωγή
3. Μέθοδοι της Μελέτης
4. Συγκριτική Παρουσίαση Στοιχείων
5. Παρατηρήσεις
6. Μετά το 1988 - Εξέλιξη Δεικτών στο Διάστημα 1988-92 ή 1993

## **Γ. ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΑΙ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ**

### **1. Περίληψη**

Η μελέτη παρουσιάζει τις πολιτικές τάσεις στο θέμα της χρηματοδότησης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης με βάση την εργασία των F. Kaiser, R.J.G.M. Florax, J. B.J. Koelman και F. A. von Vught με θέμα "Public Expenditure on Higher Education" - A Comparative Study in the Member States of the European Community ("Δημόσιες δαπάνες στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση" - Συγκριτική μελέτη στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας), την παρακολούθηση των σχετικών δεικτών κατά χώρα σύμφωνα με τη σχετική έκδοση του ΟΟΣΑ για τα έτη 1996 και 1997 και τη μελέτη του ΟΟΣΑ Financing Higher Education: Current Patterns, Paris 1990. Οι δαπάνες για την τριτοβάθμια εκπαίδευση εξετάζονται συγκριτικά, μεταξύ άλλων, ως ποσοστό του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος καθώς και ανά φοιτητή/σπουδαστή, με ενδιαφέροντα αποτελέσματα τόσο για το βαθμό σύγκλισης που διαπιστώνεται όσο και για την ιδιαίτερη περίπτωση της Ελλάδας. Η απουσία ειδικών μελετών κατά την τρέχουσα δεκαετία και η παρακολούθηση των δεικτών στο ίδιο διάστημα επιτρέπει τη σκιαγράφηση των μελλοντικών εξελίξεων, όπως αυτές χαρακτηριστικά διαφαίνονται στην ίδρυση ολοένα και περισσότερων ερευνητικών ινστιτούτων, προσαρτημένων σε πανεπιστημιακά ιδρύματα και προσανατολισμένων στην προσφορά υπηρεσιών.

### **2. Εισαγωγή**

Κατά τη δεκαετία του '80 υπήρξε έντονο ενδιαφέρον παγκοσμίως για τη μελέτη του θέματος της κρατικής χρηματοδότησης προς τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Το ενδιαφέρον αυτό μπορεί να ερμηνευθεί ως αποτέλεσμα της στενότητας που χαρακτήρισε τις δαπάνες των περισσότερων χωρών

μέχρι το 1985 περίπου, σε αντίθεση με ό,τι είχε συμβεί τις δύο προηγούμενες δεκαετίες, και ως ανάγκη αναπροσανατολισμού της πολιτικής σχετικά με το θέμα προκειμένου να αποφευχθεί η επανάληψη τέτοιων φαινομένων στο μέλλον.<sup>1</sup>

Ως αποτέλεσμα αυτού του ενδιαφέροντος θα πρέπει να θεωρήσουμε και τη μελέτη των F. Kaiser, R.J.G.M. Florax, J. B.J. Koelman και F. A. von Vught με θέμα "Public Expenditure on Higher Education" - A Comparative Study in the Member States of the European Community ("Δημόσιες δαπάνες στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση" - Συγκριτική μελέτη στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας) που δημοσιεύτηκε στην Αγγλία το 1992. Η μελέτη είχε ανατεθεί στο Κέντρο Σπουδών για την Πολιτική της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (Centre for Higher Education Policy Studies - CHEPS) από το Τμήμα Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευσης, Κατάρτισης και Νεολαίας (Task Force on Human Resources, Education, Training and Youth) της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Σκοπός της συγκριτικής αυτής μελέτης ήταν να δημιουργηθεί μία αρχική βάση δεδομένων, η οποία, σε αντίθεση με τις μέχρι τότε υπάρχουσες (Eurostat, ΟΟΣΑ και Ουνέσκο), θα επικεντρωνόταν στο θέμα των δημοσίων δαπανών και στο σύστημα χρηματοδότησης της Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στα δώδεκα, τότε, κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αξίζει να σημειωθεί ότι παραμένει η μοναδική στο είδος της μέχρι σήμερα, γεγονός που σχετίζεται οπωσδήποτε με το εύρος του εγχειρήματος αλλά και τις μεθοδολογικές δυσκολίες, μερικές από τις οποίες θα αντιληφθεί και ο αναγνώστης στη συνέχεια.

Παρακάτω επιχειρείται μία σύντομη παρουσίαση της ανωτέρω μελέτης με το σκεπτικό πως αυτή θα μπορούσε να αποτελέσει χρήσιμη ενημέρωση σχετικά με την επικρατούσα κατάσταση αλλά και τις διαφαινόμενες εξελίξεις του ζητήματος στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για κάθε Έλληνα ενδιαφερόμενο.

---

<sup>1</sup> OECD, Financing Higher Education: Current Patterns, 1990.

### **3. Μέθοδοι της μελέτης**

#### 3.1 Περιορισμοί

Όπως αναφέρουν επανειλημμένα οι συγγραφείς της μελέτης, η έρευνά τους συνάντησε σημαντικές δυσκολίες όσον αφορά τόσο τη συλλογή των απαραίτητων στοιχείων όσο και την αναπόφευκτη ασυμφωνία σε θέματα αντίληψης των πραγμάτων. Τη συλλογή στοιχείων δυσχέρανε ιδιαίτερα η ανάμειξη ή η απουσία σε ορισμένες χώρες στοιχείων που έπρεπε, για τους σκοπούς της έρευνας, να απαλειφθούν ή να συμπεριληφθούν αντίστοιχα σ' αυτή (π.χ. δαπάνες που αφορούν ανοικτά πανεπιστήμια, πανεπιστημιακά νοσοκομεία ή την έρευνα στην πρώτη περίπτωση και επενδυτικά προγράμματα ή άμεση και έμμεση υποστήριξη φοιτητών στη δεύτερη). Άλλα προβλήματα εμφανίστηκαν στη διάκριση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων σε κατηγορίες. Ενδεικτικά αναφέρουμε την απουσία διάκρισης στοιχείων μεταξύ τριτοβάθμιας πανεπιστημιακής και τριτοβάθμιας μη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης σε ορισμένες χώρες.

#### 3.2. Μέθοδος συλλογής στοιχείων

Η μέθοδος συλλογής στοιχείων που τελικά επελέγη, ύστερα και από τη μελέτη της υπάρχουσας βιβλιογραφίας, ήταν αυτή του ερωτηματολογίου, που συμπληρώθηκε από τους εθνικούς εκπροσώπους. Η συμβολή των τελευταίων στην αποσαφήνιση σημείων του ερωτηματολογίου καθώς και στη διαμόρφωση της τελικής εικόνας για κάθε χώρα υπήρξε σημαντική.

Στατιστικοί δείκτες που επελέγησαν από τους συντάκτες της μελέτης επέτρεψαν τον μετριασμό των δυσκολιών που αναφέρθηκαν. Για παράδειγμα αναφέρουμε την απάλειψη για όλες τις χώρες, ανεξαρτήτως πληρότητας ή όχι, των στοιχείων σχετικά με την άμεση (υποτροφίες, δάνεια) και έμμεση (στέγαση, σίτιση, εκπτώσεις στα μέσα μαζικής μεταφοράς κλπ) υποστήριξη των φοιτητών, την επιλογή ενός κοινού παρονομαστή (PPS) για τη σύγκριση των δαπανών που εκφράζονται στο εθνικό νόμισμα κάθε χώρας και τις διορθώσεις των κυκλικών φαινομένων των εθνικών οικονομιών στο διάστημα της εξεταζόμενης περιόδου.

### 3.3. Δείκτες

Οι βασικοί δείκτες που περιελήφθησαν στο ερωτηματολόγιο ήταν οι ακόλουθοι :

1. Ποσοστό συνολικών δημοσίων δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στο σύνολο των δημοσίων δαπανών κατά τομέα δαπανών (επενδύσεις, συντήρηση, μισθοδοσία), κατά κλάδο Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (πανεπιστημιακή - μη πανεπιστημιακή) και κατά είδος δαπανών (διδασκαλία, έρευνα). Ο δείκτης αυτός δηλώνει την προτεραιότητα της Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στις επιλογές των εθνικών κυβερνήσεων.

2. Ποσοστό συνολικών δημοσίων δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στο σύνολο του εθνικού προϋπολογισμού για την παιδεία. Αυτός ο δείκτης δηλώνει την προτεραιότητα που ενδεχομένως δίνεται στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με τις άλλες βαθμίδες της εκπαίδευσης.

3. Ποσοστό συνολικών δημοσίων δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν. Ο δείκτης αυτός δηλώνει την δυνατότητα αλλά και την επιθυμία των εθνικών κυβερνήσεων να προωθήσουν την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

4. Ποσό δημοσίων δαπανών ανά φοιτητή. Όπως αναφέρθηκε ήδη, οι δαπάνες για την άμεση και έμμεση υποστήριξη των φοιτητών δεν ελήφθησαν τελικά υπόψη.

### 3.4. Μορφές χρηματοδότησης

Όσον αφορά τον τρόπο χρηματοδότησης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι συντάκτες της μελέτης διακρίνουν μεταξύ ενός συστήματος βασιζόμενου σε αντικειμενικά κριτήρια και ακριβείς υπολογισμούς ολικής ή μερικής ισχύος ανάλογα με τον τύπο του ιδρύματος και ενός συστήματος βασιζόμενου στην έγκριση από το Υπουργείο Παιδείας των προϋπολογισμών που καταθέτουν τα ιδρύματα.

Περαιτέρω γίνεται διάκριση μεταξύ δύο ακραίων βασικών μορφών χρηματοδότησης, αυτών της πλήρους οικονομικής ελευθερίας των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αφενός και του αυστηρού οικονομικού ελέγχου εκ μέρους του κράτους αφετέρου. Στην πράξη διαπιστώνεται ποικιλία μεταξύ αυτών των

δύο άκρων. Η πρώτη μορφή χαρακτηρίζεται από τη δυνατότητα των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων να διαχειρίζονται τα χρήματα που λαμβάνουν από το κράτος κατά το δοκούν και να μεταφέρουν χρηματικά αποθέματα σε άλλους τομείς ή έτη. Η δεύτερη μορφή χαρακτηρίζεται από την απουσία ή τον αυστηρό περιορισμό αυτής της δυνατότητας. Η πρώτη μορφή παραπέμπει σε μεγαλύτερη αυτονομία των ιδρυμάτων δίνοντας ταυτόχρονα κίνητρα για καλύτερη και πιο υπεύθυνη χρήση. Η δεύτερη μορφή συνδέεται με γραφειοκρατικές διαδικασίες που είναι και οικονομικά ασύμφορες και για τα δύο μέρη.

#### **4. Συγκριτική παρουσίαση στοιχείων**

Ακολουθεί μία σύντομη παρουσίαση των στοιχείων που συνελέγησαν κατά τη διάρκεια της έρευνας βάσει των παραπάνω δεικτών καθώς και ένα σχόλιο για τη μορφή του συστήματος χρηματοδότησης της Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης κατά χώρα.

**Βέλγιο:** Στο διάστημα 1975-1988 το ποσοστό των δημοσίων δαπανών για την Τριτοβάθμια εκπαίδευση, αν και αυξήθηκε κατά 12% σε πραγματικές τιμές, παρέμεινε σταθερό στο σύνολο του εθνικού προϋπολογισμού για την παιδεία και μειώθηκε κατά 12% στο σύνολο των συνολικών δημοσίων δαπανών (Πιν. 1). Η μείωση των δαπανών κατά φοιτητή επίσης έφτασε το 26% στην τριτοβάθμια πανεπιστημιακή και το 33% στην τριτοβάθμια μη πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Αυτά τα στοιχεία, σε συνδυασμό με την αύξηση των δημοσίων δαπανών κατά 33% ανά μαθητή της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και την αύξηση του αριθμού των φοιτητών κατά 24% και 98% στην τριτοβάθμια πανεπιστημιακή και στην τριτοβάθμια μη πανεπιστημιακή εκπαίδευση αντίστοιχα δείχνουν πως η τριτοβάθμια εκπαίδευση δεν αποτελούσε προτεραιότητα της κυβέρνησης αυτά τα χρόνια (Πιν. 2, 3). Ας σημειωθεί ότι στις δαπάνες περιλαμβάνεται και ο τομέας της έρευνας και της ανάπτυξης, ο οποίος έχει υπολογιστεί ότι απορροφά το 40% των συνολικών δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Το σύστημα χρηματοδότησης βασίζεται στον υπολογισμό του αριθμού των φοιτητών κατά κλάδο κινούμενο μεταξύ ενός ελαχίστου και ενός μεγίστου ορίου και λαμβάνοντας επίσης υπόψη μία ορισμένη αναλογία καθηγητή/φοιτητών. Μόλις καθοριστεί το

ποσό που έχει λαμβάνειν κάθε ίδρυμα, αυτό οφείλει να υποβάλει προς έγκριση στο Υπουργείο Παιδείας προϋπολογισμό δαπανών κατά τομέα, ο οποίος επιτρέπει σε μικρό μόνο βαθμό μεταφορά κονδυλίων από τον έναν τομέα στον άλλον. Οι φοιτητές πληρώνουν δίδακτρα, το ύψος των οποίων κατά το ακαδημαϊκό έτος 1986-87 ήταν 12.000 - 15.000 βελγικά φράγκα στα Φλαμανδικά πανεπιστημιακά ιδρύματα και 16.000 - 18.000 στα Βαλλονικά. Τα δίδακτρα στην μη πανεπιστημιακή εκπαίδευση διαφέρουν ανάλογα με την ειδικότητα.

**Γαλλία:** Στο διάστημα 1975-1988 το ποσοστό δημοσίων δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση αυξήθηκε κατά 26% σε πραγματικές τιμές. Παρόλα αυτά, το ποσοστό των δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στο σύνολο των δημοσίων δαπανών μειώθηκε κατά 19% (Πιν. 1). Οι δαπάνες κατά φοιτητή παρέμειναν σταθερές με ένα μικρό προβάδισμα της τριτοβάθμιας μη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης (Πιν. 3), αν και δεν υπολογίζονται σ' αυτές, λόγω ελλιπών δεδομένων, οι δαπάνες για την έρευνα και την ανάπτυξη. Ο αριθμός των φοιτητών όμως στον τελευταίο κλάδο είναι τριπλάσιος αυτού του πρώτου. Κι εδώ τη μερίδα του λέοντος εισέπραξε η πρωτοβάθμια εκπαίδευση και ακολούθησε η δευτεροβάθμια, με αύξηση κατά 39% και 23% αντίστοιχα. Ο αριθμός των φοιτητών γνώρισε αύξηση 25% από το 1975 αλλά από το 1983 και μετά ο ρυθμός αύξησης μειώθηκε σε 8,1% και 7,3% για την πανεπιστημιακή και τη μη πανεπιστημιακή εκπαίδευση αντίστοιχα.

Το σύστημα χρηματοδότησης βασίζεται στον υπολογισμό του αριθμού των φοιτητών λαμβάνοντας υπόψη ένα ελάχιστο όριο εκπαιδευτικών παροχών και τον αριθμό των ωρών επαφής διδάσκοντος/διδασκομένου. Για το 1988 όμως προβλεπόταν μια σχετική ελευθερία διάθεσης των κονδυλίων όσον αφορά τη συντήρηση και τη διοικητική λειτουργία των ιδρυμάτων, η οποία τελικά δεν εφαρμόστηκε. Οι φοιτητές πληρώνουν δίδακτρα, που κατά το ακαδημαϊκό έτος 1986-87 έφταναν τα 450 γαλλικά φράγκα. Οι φοιτητές ιατρικής πληρώνουν ένα μεγαλύτερο ποσό.

**Γερμανία:** Στο ίδιο διάστημα, αν και το σύνολο των δημοσίων δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση σε σταθερές τιμές γνώρισε διακυμάνσεις, τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει

σταθεροποίηση. Στο σύνολο των δημοσίων δαπανών όμως το ποσοστό που αφορά την τριτοβάθμια εκπαίδευση παρουσιάζει σημαντική μείωση κατά 24% (Πιν. 1). Το ποσοστό δαπανών ανά φοιτητή μάλιστα μειώθηκε κατά 31% και 47% στην πανεπιστημιακή και τη μη πανεπιστημιακή εκπαίδευση αντίστοιχα. Σε αυτό περιλαμβάνεται και ο τομέας της έρευνας και της ανάπτυξης με ποσοστό 40% στην πανεπιστημιακή και 5% στην μη πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Η μείωση σχετίζεται με την μεγάλη αύξηση του αριθμού των φοιτητών από το 1975 και εξής κατά 58% και 160% αντίστοιχα, που δεν ακολουθήθηκε από αντίστοιχη αύξηση των κονδυλίων. Πρέπει επίσης να σημειωθεί πως ο αριθμός των φοιτητών στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση είναι τετραπλάσιος του αριθμού των φοιτητών στην μη πανεπιστημιακή εκπαίδευση (Πιν. 1). Μεγάλη ήταν η αύξηση στην πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, κατά 42% και 45% αντίστοιχα.

Ο τρόπος χρηματοδότησης βασίζεται στον προϋπολογισμό που καταθέτουν προς έγκριση στο Υπουργείο Παιδείας των ομοσπονδιακών κρατιδίων τα ιδρύματα κάθε χρόνο. Οι φοιτητές δεν πληρώνουν δίδακτρα.

**Δανία:** Αν και το ποσοστό των δημοσίων δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, παρόλες τις διακυμάνσεις, παρέμεινε σε σταθερές τιμές το ίδιο, το ίδιο ποσοστό στο σύνολο των δημοσίων δαπανών μειώθηκε σημαντικά κατά 29% (Πιν. 1). Στις δαπάνες περιλαμβάνεται και ο τομέας έρευνας και ανάπτυξης με ποσοστό 40%. Η μείωση όμως - 19% ανά φοιτητή - αφορά αποκλειστικά την πανεπιστημιακή εκπαίδευση, αφού η μη πανεπιστημιακή εκπαίδευση παρουσιάζει αύξηση 31% ανά σπουδαστή, τη στιγμή μάλιστα που ο αριθμός των φοιτητών παρουσιάζεται αυξημένος κατά 23,5% ενώ αυτός των σπουδαστών δείχνει μείωση κατά 23,9% (Πιν. 2, 3). Είναι φανερό δηλαδή η επιθυμία της κυβέρνησης να στηρίξει την μη πανεπιστημιακή εκπαίδευση, πολύ περισσότερο όταν ούτε οι άλλες βαθμίδες της εκπαίδευσης έχουν τύχει ιδιαίτερης υποστήριξης.

Το σύστημα χρηματοδότησης βασίζεται στον υπολογισμό του αριθμού των φοιτητών για κάθε ίδρυμα, ο οποίος όμως καθορίζεται για κάθε κλάδο από το Υπουργείο Παιδείας. Λαμβάνεται επίσης υπόψη και μία ορισμένη αναλογία



καθηγητή/φοιτητών. Οι φοιτητές δεν πληρώνουν δίδακτρα. Το ποσό των 500 κορονών Δανίας που από το 1988 πληρώνουν οι φοιτητές με την εγγραφή τους επιστρέφεται μετά το πέρας των σπουδών τους.

**Ελλάδα:** Αν και γνώρισε πολλές διακυμάνσεις στην υπό εξέταση περίοδο, το ποσοστό των δημοσίων δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση αυξήθηκε σε σταθερές τιμές κατά 75%. Παρόλα αυτά, στο σύνολο των δημοσίων δαπανών το ποσοστό παρουσιάζει μείωση κατά 13% (Πιν. 1). Σε αυτό δεν έχει συμπεριληφθεί ο τομέας της έρευνας και της ανάπτυξης, αφού οι σχετικές δραστηριότητες στον πανεπιστημιακό χώρο κατέχουν ποσοστό μικρότερο του 5%. Ο κλάδος της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης γνώρισε την μεγαλύτερη ενίσχυση με ποσοστό αύξησης 44% ανά φοιτητή ενώ ο κλάδος της μη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης γνώρισε δραματική μείωση με ποσοστό 71% ανά σπουδαστή (Πιν. 2, 3). Όσον αφορά το τελευταίο ποσοστό, θα πρέπει οπωσδήποτε να ληφθεί υπόψη η πρωτοφανής αύξηση του αριθμού των σπουδαστών της μη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης κατά 2991%. Η πρωτοβάθμια και η δευτεροβάθμια εκπαίδευση παρουσιάζουν επίσης αύξηση κατά 31% και 17% αντίστοιχα.

Ο τρόπος χρηματοδότησης βασίζεται στον προϋπολογισμό που καταθέτουν προς έγκριση στο Υπουργείο Παιδείας τα ιδρύματα κάθε χρόνο. Οι φοιτητές δεν πληρώνουν δίδακτρα.

**Ιρλανδία:** Το ποσοστό των δημοσίων δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση σε σταθερές τιμές αυξήθηκε στο διάστημα 1975-1988 κατά 52%. Το ίδιο ποσοστό όμως στο σύνολο των δημοσίων δαπανών παρέμεινε σταθερό (Πιν. 1). Σε αυτό περιλαμβάνεται και ο τομέας της έρευνας και της ανάπτυξης με ποσοστό 20%. Όσον αφορά το ποσοστό των δαπανών ανά φοιτητή, παρουσιάζει μείωση 19% στην πανεπιστημιακή και 28% στην μη πανεπιστημιακή εκπαίδευση, γεγονός που πρέπει να οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην μεγάλη αύξηση του αριθμού των φοιτητών στο ίδιο διάστημα κατά 55% και 319% αντίστοιχα (Πιν. 2, 3). Αύξηση παρουσιάζουν και οι δαπάνες για τις άλλες βαθμίδες της εκπαίδευσης με 28% για την πρωτοβάθμια και 22% για την δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Το σύστημα χρηματοδότησης βασίζεται στον προϋπολογισμό που καταθέτουν προς έγκριση στο Υπουργείο Παιδείας τα ιδρύματα κάθε χρόνο. Το 1988 ήταν υπό μελέτη ένα σύστημα χρηματοδότησης βάσει του αριθμού των φοιτητών. Τα δίδακτρα για το ακαδημαϊκό έτος 1986-87 ποίκιλλαν ανάλογα με την ειδικότητα από 882 (για τη φιλολογία) έως 1415 (για την ιατρική) λίρες Ιρλανδίας για τα πανεπιστήμια και από 351 έως 756 λίρες Ιρλανδίας για τα τεχνολογικά ιδρύματα.

**Ισπανία:** Στο διάστημα 1975-1988 το ποσοστό των δημοσίων δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση γνώρισε μία σημαντική αύξηση 172% σε πραγματικές τιμές, η οποία αντιστοιχεί σε αρκετά σημαντική αύξηση κατά 17% στο σύνολο των δημοσίων δαπανών (Πιν. 1). Σε αυτό το ποσοστό δεν περιλαμβάνονται δαπάνες για την έρευνα και την ανάπτυξη. Η αύξηση στο ποσοστό των δαπανών ανά φοιτητή έφτασε το 50%, γεγονός που μαρτυρεί τη σημαντική προσπάθεια της κυβέρνησης να ενισχύσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση, ακόμα και αν ληφθεί υπόψη το γεγονός πως ο αριθμός των φοιτητών στο ίδιο χρονικό διάστημα διπλασιάστηκε. Τριτοβάθμια μη πανεπιστημιακή εκπαίδευση δεν έχει θεσμοθετηθεί στην Ισπανία. Πολύ σημαντική ήταν και η αύξηση των δαπανών ανά μαθητή της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, όπου το αντίστοιχο ποσοστό αυξήθηκε κατά 161%, ενώ στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση η αύξηση ήταν 29%.

Το σύστημα χρηματοδότησης είναι μεικτό. Για τις τρέχουσες δαπάνες η κρατική επιχορήγηση έχει τη μορφή συνολικού ποσού, το οποίο τα ιδρύματα διαθέτουν κατά τις ανάγκες τους, ενώ για τις επενδύσεις ακολουθείται το σύστημα της έγκρισης του προϋπολογισμού που υποβάλλει το κάθε ίδρυμα στο Κοινωνικό Συμβούλιο, το οποίο ιδρύθηκε στο πλαίσιο του νέου νόμου για τα Πανεπιστήμια του 1983. Οι φοιτητές των ισπανικών πανεπιστημίων πληρώνουν δίδακτρα, τα οποία κατά το ακαδημαϊκό έτος 1986-87 κυμαίνονταν από 35.000 έως 50.000 πεσέτες.

**Ιταλία:** Το ποσοστό των δημοσίων δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση αυξήθηκε στην περίοδο που εξετάζουμε κατά 103% και διατήρησε τη πρώτη θέση μεταξύ των άλλων βαθμίδων της εκπαίδευσης με ποσοστό αύξησης κατά φοιτητή 72% και την πρωτοβάθμια εκπαίδευση να ακολουθεί κατά πόδας με

ποσοστό αύξησης 64%. Τα διαθέσιμα στοιχεία δεν επέτρεψαν διάκριση του ποσοστού που αφορά την έρευνα και την ανάπτυξη. Πολύ μικρή αύξηση - μόλις 5% - γνώρισε η δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Το ποσοστό δαπανών όμως στο σύνολο των δημοσίων δαπανών παρέμεινε σταθερό (Πιν. 1). Παρόλη την αύξηση του αριθμού του αριθμού των φοιτητών κατά 31%, η προτεραιότητα της κυβέρνησης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι καταφανής. Ας σημειωθεί επίσης πως στην Ιταλία δεν υπάρχει επίσημα θεσμοθετημένη τριτοβάθμια μη πανεπιστημιακή εκπαίδευση.

Το σύστημα χρηματοδότησης είναι μεικτό. Όσον αφορά τις τρέχουσες δαπάνες, η κρατική χρηματοδότηση βασίζεται στον αριθμό των φοιτητών ανά πανεπιστήμιο. Οι μισθοί αυξάνονται ανά διετία ανάλογα με την εξέλιξη του διδακτικού προσωπικού και αναπροσαρμόζονται από καιρού εις καιρόν ανάλογα με τον πληθωρισμό. Όσον αφορά τις επενδύσεις τέλος, τα πανεπιστήμια υποβάλλουν προς έγκριση στο Υπουργείο Παιδείας προϋπολογισμό με δυνατότητα μεταφοράς κονδυλίων από το ένα έτος στο άλλο. Τα δίδακτρα κυμαίνονταν το 1988 από 300.000 έως 400.000 λιρέτες.

**Λουξεμβούργο:** Το ποσοστό των δημοσίων δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση γνώρισε εντυπωσιακή αύξηση κατά 204% σε σταθερές τιμές. Σε αυτό περιλαμβάνονται δαπάνες για την έρευνα και την ανάπτυξη, που κατέχουν ποσοστό 24,5% των συνολικών δαπανών. Η παραπάνω αύξηση αντιστοιχεί σε αύξηση 246% των δημοσίων δαπανών για την εκπαίδευση (πιν. 1) και 199% αύξηση των δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στο σύνολο του προϋπολογισμού για την παιδεία. Ακόμα πιο εντυπωσιακή είναι η αύξηση στη μη πανεπιστημιακή εκπαίδευση κατά 433% έναντι 158% της πανεπιστημιακής (πιν. 2, 3), παρόλο που ο αριθμός των φοιτητών στο υπό εξέταση διάστημα αυξήθηκε κατά 17% στην πανεπιστημιακή και μειώθηκε κατά 38% στη μη πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Ακολουθεί με διαφορά η πρωτοβάθμια εκπαίδευση (αύξηση 50%). Η δευτεροβάθμια εκπαίδευση βρίσκεται στην τελευταία θέση με μόνο 15% αύξηση. Αξίζει να σημειωθεί πως το κράτος προσφέρει μονοετείς πανεπιστημιακές σπουδές, τις οποίες συνεχίζουν οι σπουδαστές σε γειτονικές χώρες.

Το σύστημα χρηματοδότησης βασίζεται στον προϋπολογισμό που καταθέτουν στο Υπουργείο Παιδείας τα ιδρύματα προς έγκριση. Οι φοιτητές δεν πληρώνουν δίδακτρα.

**Μεγάλη Βρετανία:** Το ποσοστό των δημοσίων δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση παρέμεινε σταθερό σε πραγματικές τιμές στο υπό εξέταση διάστημα, όπως και το ποσοστό των δημοσίων δαπανών στο σύνολο του κρατικού προϋπολογισμού για την παιδεία (Πιν. 1). Δεδομένου ότι ο αριθμός των φοιτητών στο υπό εξέταση διάστημα αυξήθηκε κατά 26% στην πανεπιστημιακή και κατά 48% στην μη πανεπιστημιακή εκπαίδευση, γίνεται εύκολα κατανοητό πως η τριτοβάθμια εκπαίδευση δεν αποτελούσε προτεραιότητα στις επιλογές της κυβέρνησης. Στο ποσοστό αυτό δεν περιλαμβάνονται οι δαπάνες για την έρευνα και την ανάπτυξη. Ενισχυμένη παρουσιάζεται η δευτεροβάθμια εκπαίδευση με αύξηση του ποσοστού δαπανών κατά 26% και ακολουθεί η πρωτοβάθμια εκπαίδευση με μικρή αύξηση 16%.

Το σύστημα χρηματοδότησης βασίζεται, όσον αφορά τις τρέχουσες δαπάνες, στον αριθμό των φοιτητών κάθε ιδρύματος. Μικρότερη ευκαμψία χαρακτηρίζει το σύστημα χρηματοδότησης της μη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, που βασίζεται στην έγκριση του προϋπολογισμού που υποβάλλουν τα ιδρύματα. Το 1988 έγιναν αλλαγές που αφορούσαν, μεταξύ άλλων, την διάκριση της χρηματοδότησης για εκπαιδευτικούς σκοπούς από αυτήν για την έρευνα και την ανάπτυξη (Περισσότερα στοιχεία δεν περιλαμβάνει η μελέτη). Κατά το ακαδημαϊκό έτος 1989-1990 τα δίδακτρα κυμαίνονταν από 1775 έως 2650 λίρες κατά ειδικότητα. Στις πολυτεχνικές σχολές το ελάχιστο ποσό για το ακαδημαϊκό έτος 1990-1991 ήταν 1675 λίρες.

**Ολλανδία:** Το ποσοστό των δημοσίων δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση μειώθηκε στο διάστημα 1975-1988 κατά 4% σε σταθερές τιμές. Σε αυτές περιλαμβάνονται και οι δαπάνες για την έρευνα και την ανάπτυξη με ποσοστό 50,5%. Το ποσοστό των δαπανών για την εκπαίδευση στο σύνολο των δημοσίων δαπανών όμως δείχνει δραματική μείωση κατά 44% (πιν. 1), παρόλο που ο αριθμός των φοιτητών αυξήθηκε στο εν λόγω διάστημα κατά 41% στην πανεπιστημιακή και κατά 32% στην μη πανεπιστημιακή

εκπαίδευση. Μείωση κατά 12% γνώρισε και η δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ μικρή αύξηση κατά 10% η πρωτοβάθμια.

Όσον αφορά τις τρέχουσες δαπάνες, το σύστημα χρηματοδότησης βασίζεται σε κριτήρια γενικής εφαρμογής, που αφορούν τον αριθμό των φοιτητών αλλά και τον αριθμό των αποφοίτων και των διδακτορικών διπλωμάτων. Η χρηματοδότηση γίνεται με τη χορήγηση ενιαίου ποσού. Όσον αφορά τη χρηματοδότηση επενδύσεων, αυτή γίνεται βάσει προϋπολογισμού των ιδρυμάτων χωρίς δυνατότητα μεταφοράς κονδυλίων για άλλους σκοπούς πέραν των αρχικών. Οι φοιτητές πληρώνουν δίδακτρα ύψους 1500 και 1400 φιορινίων για την πανεπιστημιακή και την μη πανεπιστημιακή εκπαίδευση αντίστοιχα.

**Πορτογαλία:** Το ποσοστό των δημοσίων δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση γνώρισε σημαντική αύξηση 248% στο υπό εξέταση διάστημα. Αυτή αντιστοιχεί σε αύξηση 32% στο σύνολο των δημοσίων δαπανών (πιν. 1), 76% στις δαπάνες ανά φοιτητή στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση και 338% στις δαπάνες ανά φοιτητή στην μη πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Σε αυτές δεν περιλαμβάνεται ο τομέας της έρευνας και της ανάπτυξης. Μικρότερη ήταν η αύξηση των άλλων βαθμίδων της εκπαίδευσης (58% στην πρωτοβάθμια και 52% στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση). Η εντυπωσιακή αύξηση στον τομέα της μη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις κρατικές επενδύσεις σ' αυτό τον τομέα. Παρόλα αυτά ο αριθμός των φοιτητών στον τομέα αυτόν παρέμεινε σταθερός, ενώ αυξήθηκε κατά 56% στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση.

Το σύστημα χρηματοδότησης βασίζεται στον προϋπολογισμό που καταθέτουν προς έγκριση τα ιδρύματα στο Υπουργείο Παιδείας. Δεν εφαρμόζονται όμως γενικά κριτήρια χρηματοδότησης. Από το 1988, σε αντίθεση με ό,τι συνέβαινε μέχρι τότε, χορηγείται ενιαίο χρηματικό ποσό, το οποίο μπορεί να διατεθεί από τα εκπαιδευτικά ιδρύματα ανάλογα με τις ανάγκες τους. Οι φοιτητές πληρώνουν δίδακτρα ύψους 1300 εσκούδων το χρόνο.

## 5. Παρατηρήσεις

Από την προηγηθείσα σύντομη παράθεση στοιχείων προκύπτουν οι ακόλουθες παρατηρήσεις:

1. Στο διάστημα 1975-1988 ο αριθμός των φοιτητών και σπουδαστών σε όλα τα κράτη-μέλη αυξήθηκε σημαντικά. Το ποσοστό αύξησης υπολογίζεται συνολικά σε 34,5%.

2. Αν και οι δαπάνες ανά φοιτητή/σπουδαστή σε σταθερές τιμές αυξήθηκαν σημαντικά (Πιν. 4, 5, 7), το ποσοστό των δημοσίων δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στο σύνολο του κρατικού προϋπολογισμού, στο σύνολο των δαπανών για την εκπαίδευση εν γένει και σε σχέση με το ακαθάριστο εθνικό προϊόν στα κράτη-μέλη με υψηλές δαπάνες παρουσίασε μείωση ή παρέμεινε σταθερό (π.χ. Δανία, Ολλανδία και Βέλγιο αντίστοιχα - Πιν. 3, 6). Αντίθετα, μεγάλη αύξηση παρουσίασε το αντίστοιχο ποσοστό σε κράτη-μέλη με χαμηλές δαπάνες (π.χ. Ιρλανδία, Ισπανία, Πορτογαλία). Παρατηρείται δηλαδή μία σύγκλιση ανάμεσα στα κράτη-μέλη με υψηλές δαπάνες για την τριτοβάθμια εκπαίδευση και στα κράτη-μέλη με χαμηλές δαπάνες στον ίδιο τομέα.

3. Η παραπάνω αύξηση στα κράτη-μέλη με χαμηλές δαπάνες μπορεί σε μεγάλο βαθμό να αποδοθεί στις επενδύσεις των αντιστοιχών χωρών για την *ανάπτυξη* του εκπαιδευτικού τους συστήματος. Η αντίστοιχη μείωση στα κράτη-μέλη με υψηλές δαπάνες οφείλεται ή στην αδυναμία τους να ανταποκριθούν στον συνεχώς αυξανόμενο αριθμό των φοιτητών/σπουδαστών ή στη στροφή του ενδιαφέροντός τους σε άλλους τομείς ανάπτυξης.

4. Στα μισά κράτη-μέλη με θεσμοθετημένη τριτοβάθμια μη πανεπιστημιακή εκπαίδευση (Γαλλία, Δανία, Ιρλανδία, Πορτογαλία) οι δαπάνες για την τριτοβάθμια μη πανεπιστημιακή εκπαίδευση είναι υψηλότερες από αυτές για την πανεπιστημιακή, γεγονός που σχετίζεται με την προσπάθεια για ανάπτυξη του κλάδου ή και με την αύξηση του αριθμού των σπουδαστών.

5. Στην περίπτωση της Ελλάδας η μικρή σχετικά αύξηση που παρατηρείται στους παραπάνω δείκτες - με εξαίρεση το ποσοστό δαπανών σε σχέση με το ακαθάριστο εθνικό προϊόν, όπου η αύξηση φθάνει το 63%, που κι αυτό όμως παρέμεινε σταθερό μέχρι το 1993 και δεν ακολούθησε την ανοδική πορεία των άλλων

κρατών-μελών με χαμηλές δαπάνες (Πιν. 6) - απορροφάται από την αύξηση του αριθμού των φοιτητών/σπουδαστών. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Ελλάδας στον κλάδο της μη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, όπου εμφανίζεται να κατέχει την τελευταία θέση στο ύψος των δαπανών ανά σπουδαστή, όταν ο αριθμός των σπουδαστών αυξήθηκε στο υπό μελέτη διάστημα κατά 2991% (από 2200 σπουδαστές το 1975 σε 68000 το 1988).<sup>2</sup>

## **6. Μετά το 1988 - Εξέλιξη δεικτών στο διάστημα 1988-92 ή 1993**

### 6.1 Παρουσίαση στοιχείων

Όπως ήδη αναφέρθηκε η μελέτη κάλυπτε χρονικά την περίοδο 1975-1988. Η παρουσίαση των στοιχείων που ακολουθούν βασίζεται, όσον αφορά το ποσοστό των δημοσίων δαπανών σε σχέση με το ακαθάριστο εθνικό προϊόν, στην έκδοση του ΟΟΣΑ “Education at a Glance” OECD Indicators, Paris 1996, η οποία περιλαμβάνει στοιχεία μέχρι το 1993. Όσον αφορά τις δαπάνες ανά φοιτητή, τα στοιχεία αντλήθηκαν από την έκδοση του ΟΟΣΑ “Education at a Glance” OECD Indicators, Paris 1995, η οποία περιλαμβάνει στοιχεία μέχρι το 1992. Η διάκριση αυτή έγινε επειδή, όσον αφορά τον δείκτη των δημοσίων δαπανών ανά φοιτητή, η έκδοση του 1996 δεν κάνει διάκριση μεταξύ δημοσίων και ιδιωτικών ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και επομένως τα στοιχεία που παρέχει δεν είναι συγκρίσιμα με αυτά της βασικής μελέτης. Για τον ίδιο λόγο δεν είναι δυνατή η σύγκριση του ποσοστού των δημοσίων δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στο σύνολο των δημοσίων δαπανών για τα παραπάνω έτη.

Ο πίνακας 6 παρουσιάζει το ποσοστό των δημοσίων δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με το ακαθάριστο εθνικό προϊόν το 1988 - ή και παλαιότερα, ανάλογα με τα διαθέσιμα στοιχεία - και το 1993.

---

<sup>2</sup> Kaiser F., Florax R.J.G.M., Koelman J.B.J., Vught van F.A., Public Expenditure on Higher Education - A Comparative Study in the Member States of the European Community, T. I.5, p. 191..

Ο πίνακας 7 παρουσιάζει τις δημόσιες δαπάνες ανά φοιτητή το 1988 - ή και παλαιότερα, ανάλογα με τα υπάρχοντα στοιχεία - και το 1992.

## 6.2. Συμπεράσματα

Η σύγκλιση που περιγράφηκε παραπάνω (παρ. 4) φαίνεται ότι συνεχίστηκε και κατά το διάστημα 1988-1992, τουλάχιστον όσον αφορά τις δύο χώρες (Ολλανδία, Δανία) με τις υψηλότερες δαπάνες και δύο μόνο χώρες (Ιρλανδία, Ισπανία) με χαμηλές δαπάνες, για τις οποίες και υπήρχαν σχετικά στοιχεία το 1992. Σύμφωνα με μια πρόχειρη εκτίμηση, η μείωση των δημοσίων δαπανών ανά φοιτητή ήταν περίπου 9,2% για την Ολλανδία και 17,5% για τη Δανία ενώ η αύξηση έφτασε στο 70% στην Ιρλανδία και στο 200% στην Ισπανία.<sup>3</sup>

Αν και οι συγγραφείς της μελέτης επισημαίνουν ότι λόγω της δυναμικής φύσης των εξελίξεων στο χώρο της εκπαίδευσης το θέμα χρειάζεται παρακολούθηση και συνεχή μελέτη (σελ. 136), δεν εκδηλώθηκε έκτοτε ενδιαφέρον από πλευράς Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για τη συνέχιση της μελέτης. Από τις τάσεις που σκιαγραφήσαμε μερικώς στην παρ. 4 θα μπορούσαμε να υποθέσουμε πως οι περισσότερες κυβερνήσεις έχουν στραφεί ήδη σε άλλη κατεύθυνση, η οποία θα μπορούσε να περιγραφεί συνοπτικά ως εξής: Η μεγαλύτερη ελευθερία με την οποία τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μπορούν να διαχειρίζονται τα τακτικά κρατικά κονδύλια (παρ. 2.4) συνοδεύεται από την χρηματοδότηση σαφώς προσδιορισμένων δράσεων που εξυπηρετούν συγκεκριμένους πολιτικούς στόχους. Από την άλλη πλευρά τα ιδρύματα ενθαρρύνονται ολοένα και περισσότερο στη σύνδεσή τους με την παραγωγή και στην υιοθέτηση ενός μοντέλου προσφοράς υπηρεσιών, από τις οποίες και θα προέρχεται ένα σημαντικό μέρος των εσόδων τους. Με το μοντέλο αυτό συνδέεται

---

<sup>3</sup> OECD, Education at a Glance, OECD Indicators, Paris 1995, FO3, p. 92. Ο αντίστοιχος πίνακας της έκδοσης του 1996 (με στοιχεία μέχρι το 1993) παρουσιάζει τις δαπάνες ανά χώρα στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα συνολικά και δεν αποτελεί κατάλληλη συγκριτική βάση. Από την άλλη πλευρά, η έκδοση του 1995 (με στοιχεία μέχρι το 1992) δεν περιλαμβάνει στοιχεία για την Ελλάδα, την Πορτογαλία και το Λουξεμβούργο. Οι υπολογισμοί βασίστηκαν στην ισοτιμία δολλαρίου - ECU κατά το Μάιο 1997.



η ίδρυση ερευνητικών ινστιτούτων προσαρτημένων σε πανεπιστημιακά ιδρύματα, η μελέτη των οποίων θα μπορούσε, νομίζουμε, να παράσχει μια ανάγλυφη εικόνα των εξελίξεων στο χώρο της χρηματοδότησης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Πιν. 1: Ποσοστό δημοσίων δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στο σύνολο των δημοσίων δαπανών

	<b>Βέλγιο</b>	<b>Γαλλία</b>	<b>Γερμανία</b>	<b>Δανία</b>	<b>Ελλάδα</b>	<b>Ιρλανδία</b>	<b>Ισπανία</b>	<b>Ιταλία</b>	<b>Λουξ.</b>	<b>Μ.Βρ.</b>	<b>Ολλανδία</b>	<b>Πορτ.</b>	<b>Ευρ.</b>
1975	2.96	1.57	2.31	-	2.18	2.03	-	-	-	-	7.44	1.50	2.25
1976	-	1.54	2.15	3.55	2.11	2.27	-	-	-	-	6.93	1.38	2.31
1977	-	1.54	2.02	3.26	2.40	2.18	1.12	-	-	-	7.47	1.84	2.35
1978	-	1.48	1.90	3.11	2.27	2.18	0.99	1.15	-	-	7.20	1.50	2.09
1979	-	1.45	1.81	2.85	1.84	2.09	1.01	1.09	-	-	6.24	1.54	1.97
1980	2.73	1.40	1.97	2.59	1.78	2.02	1.12	1.03	0.12	-	5.73	1.56	1.81
1981	2.61	1.35	1.84	2.76	1.56	2.10	1.11	0.92	0.12	2.00	5.42	1.51	1.76
1982	2.45	1.32	1.79	2.70	1.75	2.01	1.06	0.87	0.10	2.09	5.36	1.62	1.71
1983	2.47	1.31	1.81	2.65	1.52	1.97	1.22	0.92	0.13	2.04	5.32	1.48	1.75
1984	2.30	1.32	1.76	2.63	1.69	1.88	1.33	0.89	0.15	1.97	4.95	1.41	1.73
1985	2.48	1.31	1.76	2.54	1.97	1.74	1.26	0.83	0.25	1.87	4.64	1.50	1.82
1986	2.52	1.29	1.76	2.58	1.91	1.94	1.40	1.00	0.32	1.95	4.46	1.82	1.98
1987	2.58	1.27	1.76	2.53	1.90	2.02	1.39	1.15	0.34	1.86	4.15	1.98	2.05
1988	2.61	1.27	1.76	-	-	-	-	1.16	0.42	-	-	1.98	

Από: F. Kaiser - R.J.G.M. Floax - J.B.J. Koelman - F. A. van Vught, “Public Expenditure on Higher Education”, London 1992, σελ. 107

Πιν.2: Ποσοστό δημοσίων δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στο σύνολο του κρατικού προϋπολογισμού για την παιδεία

	Βέλγιο	Γαλλία	Γερμανία	Δανία	Ελλάδα	Ιρλανδία	Ισπανία	Ιταλία	Λουξ.	Μ.Βρετ.	Ολλ.	Πορτ.	Ευρ
1975	20.43	12.85	24.84	-	22.89	19.84	-	-	-	-	28.32	13.74	20,39
1976	19.72	12.65	24.20	25.70	22.21	20.84	15.34	-	-	-	28.02	14.37	20.10
1977	19.67	12.45	23.19	24.77	23.11	21.23	15.25	-	-	-	29.65	16.38	19.96
1978	20.27	12.35	22.23	24.17	21.00	21.48	14.96	12.15	-	-	29.75	15.56	18.76
1979	20.58	12.35	21.35	22.76	19.58	20.65	15.86	13.57	-	-	29.22	14.77	18.46
1980	20.03	12.21	22.72	20.68	18.88	20.81	15.63	13.69	1.67	-	29.28	13.11	18.50
1981	20.01	12.44	21.65	23.04	20.61	20.54	15.62	13.34	1.73	17.12	28.65	13.73	17.93
1982	19.39	12.20	21.97	23.33	19.68	21.22	15.28	13.15	1.71	19.81	29.20	15.01	18.44
1983	19.92	11.96	22.42	24.37	18.74	20.30	15.27	14.29	1.74	18.10	30.04	14.14	18.25
1984	20.34	12.23	22.58	24.35	20.41	18.76	15.53	15.00	2.14	18.01	30.18	14.03	18.29
1985	19.34	12.27	22.55	24.37	21.26	19.59	15.86	16.72	3.20	17.48	28.96	15.80	18.23
1986	19.99	12.17	22.99	24.64	22.29	21.19	15.90	18.75	3.96	17.13	28.25	17.64	18.50
1987	20.30	12.19	23.56	25.84	23.92	20.63	16.16	19.62	4.24	16.64	25.40	18.45	18.59
1988	20.35	12.23	23.45	-	-	20.45	16.21	20.04	5.01	-	-	18.48	18.04

Από: F. Kaiser - R.J.G.M. Floax - J.B.J. Koelman - F. A. van Vught, "Public Expenditure on Higher Education", London 1992, σελ 110

Πιν.3: Ποσοστό δημοσίων δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στο σύνολο του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος

	Βελγίο	Γαλλία	Γερμανία	Δανία	Ελλάδα	Ιρλανδία	Ισπανία	Ιταλία	Λουξ.	Μ.Βρετ.	Ολλ.	Πορτ.	Ευρ.
1975	0.96	0.71	1.18	-	0.56	1.14	-	-	0.12	-	2.28	0.34	1.07
1976	0.96	0.70	1.07	1.71	0.54	1.21	0.23	-	0.11	-	2.21	0.37	0.97
1977	1.03	0.69	1.00	1.62	0.62	1.15	0.25	-	0.11	-	2.32	0.47	0.96
1978	1.06	0.67	0.94	1.59	0.59	1.16	0.24	0.39	0.10	-	2.33	0.41	0.85
1979	1.08	0.67	0.90	1.53	0.52	1.17	0.26	0.42	0.10	-	2.28	0.43	0.82
1980	1.03	0.66	0.99	1.48	0.49	1.21	0.30	0.40	0.09	-	2.24	0.47	0.83
1981	1.06	0.67	0.95	1.67	0.58	1.29	0.30	0.37	0.09	0.95	2.16	0.51	0.83
1982	1.03	0.68	0.93	1.67	0.59	1.31	0.33	0.38	0.09	1.01	2.18	0.55	0.84
1983	1.02	0.69	0.92	1.65	0.57	1.27	0.38	0.41	0.09	0.95	2.17	0.52	0.84
1984	1.02	0.70	0.88	1.61	0.67	1.18	0.37	0.43	0.10	0.93	2.01	0.51	0.82
1985	0.96	0.70	0.87	1.52	0.77	1.18	0.36	0.47	0.15	0.84	1.92	0.57	0.80
1986	0.96	0.68	0.86	1.45	0.75	1.30	0.42	0.51	0.18	0.86	1.90	0.67	0.80
1987	0.92	0.67	0.86	1.49	0.80	1.32	0.43	0.54	0.21	0.79	1.82	0.71	0.79
1988	0.87	0.66	0.86	-	-	1.21	0.48	0.59	0.25	-	-	0.78	0.71

Από: F. Kaiser - R.J.G.M. Floax - J.B.J. Koelman - F. A. van Vught, "Public Expenditure on Higher Education", London 1992, σελ 113

Πιν. 4: Δημόσιες δαπάνες ανά φοιτητή στην τριτοβάθμια πανεπιστημιακή εκπαίδευση σε ECU (τρέχουσες τιμές)

	Βέλγιο	Γαλλία	Γερμανία	Δανία	Ελλάδα	Ιρλανδία	Ισπανία	Ιταλία	Λουξ.	Μ.Βρετ.	Ολλ.	Πορτ.	Ευρ.
1975	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5498	-	-
1976	-	-	-	5497	763	1831	317	-	2110	3483	6439	810	2100
1977	3358	-	-	5475	1000	1997	357	-	2382	3065	7126	918	2127
1978	3577	-	3648	6028	1078	2311	339	909	2879	3158	7330	809	2106
1979	3669	-	3738	6474	1100	2691	465	1107	3530	3755	7146	940	2315
1980	3604	-	3654	6288	1326	2987	556	1251	2961	4629	7431	1213	2475
1981	3737	-	3589	7614	1845	3672	596	1340	2993	5075	7684	1558	2621
1982	3452	-	3662	8314	2330	4141	669	1520	2405	5616	8181	1799	2834
1983	3568	2856	3643	8622	2032	4040	749	1810	2811	5470	8237	1581	2897
1984	3714	3057	3579	8755	2365	4016	758	2027	2799	5537	7970	1514	2961
1985	3845	3196	3669	8819	2434	4160	739	2330	3697	5606	7851	1780	3077
1986	3895	3254	3897	8673	2005	4095	894	2868	5239	5086	8268	2114	3243
1987	3955	3247	4107	-	1850	4046	906	3105	7120	5003	8129	2303	3209
1988	-	3279	-	-	-	3682	1031	3376	9669	-	-	-	-

Από: F. Kaiser - R.J.G.M. Floax - J.B.J. Koelman - F. A. van Vught, "Public Expenditure on Higher Education", London 1992, σελ. 116

Πιν. 5: Δημόσιες δαπάνες ανά σπουδαστή στην τριτοβάθμια μη πανεπιστημιακή εκπαίδευση σε ECU (τρέχουσες τιμές)

	Βέλγιο	Γαλλία	Γερμανία	Δανία	Ελλάδα	Ιρλανδία	Ισπανία	Ιταλία	Λουξ.	Μ.Βρετ.	Ολλ.	Πορτ.	Ευρ.
1975	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3928	-	-
1976	-	-	-	4303	1915	3032	-	-	2226	-	4357	385	3900
1977	2427	-	-	4677	1136	2984	-	-	2467	-	4969	393	3990
1978	2541	-	3291	5261	949	3291	-	-	2720	-	5438	463	3928
1979	2630	-	3232	5612	766	3701	-	-	2766	-	5663	520	4006
1980	2647	-	3228	5477	937	4619	-	-	2626	-	6003	687	4122
1981	2671	-	2965	7010	1322	4958	-	-	2611	-	5895	863	4037
1982	2535	-	2832	7846	1537	5211	-	-	2424	-	6531	715	4144
1983	2452	4791	2682	8723	1317	5020	-	-	2832	-	6940	896	4343
1984	2415	5271	2560	9624	1308	4492	-	-	5182	-	6930	1127	4386
1985	2428	5804	2561	10,213	1484	4533	-	-	10,833	-	7070	1361	4530
1986	-	6141	2697	10,922	1029	5487	-	-	14,850	-	7677	2273	4924
1987	-	6210	2847	-	928	5336	-	-	16,879	-	7174	2685	4695
1988	-	6090	-	-	788	4693	-	-	21,054	-	-	-	-

Από: F. Kaiser - R.J.G.M. Floax - J.B.J. Koelman - F. A. van Vught, "Public Expenditure on Higher Education", London 1992, σελ. 119

Πιν. 6: Ποσοστό δημοσίων δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν κατά τα έτη 1988 και 1993

	Βέλγιο	Γαλλία	Γερμανία	Δανία	Ελλάδα	Ιρλανδία	Ισπανία	Ιταλία	Λουξ.	Μ.Βρετ.	Ολλ.	Πορτ.	Ευρ.
1988	0.87	0.66	0.86	1.49*	0.80*	1.21	0.48	0.59	0.25	0.79*	1.82	0.78	0.71
1993	1.0	0.9	0.9	1.3	0.8	1.0	0.8	0.8	-	0.7	1.3	0.8	0.93

\* Στοιχεία του έτους 1987

Από: F. Kaiser - R.J.G.M. Floax - J.B.J. Koelman - F. A. van Vught, "Public Expenditure on Higher Education", London 1992, σελ.113 (1988 και παλαιότερα) και OECD "Education at a Glance" OECD Indicators, Paris 1996, F1, sel. 61 (1993)

Πιν. 7: Δημόσιες δαπάνες ανά φοιτητή κατά τα έτη 1988 και 1992 σε ECU (τρέχουσες τιμές)\*

	Βέλγιο	Γαλλία	Γερμανία	Δανία	Ελλάδα	Ιρλανδία	Ισπανία	Ιταλία	Λουξ.	Μ.Βρετ.	Ολλ.	Πορτ.	Ευρ.
1988	6383*	9369	6954*	19595*	2688	8375	1031	3376	30733	5003*	15303*	4988*	7904*
1992	7886	6843	7445	7627	-	8264	4285	6650	-	17123	-	-	8265

\* Η μετατροπή των τιμών από δολάρια στην έκδοση του ΟΟΣΑ σε ECU έγινε με βάση την ισοτιμία δολλαρίου-ECU στις 3-6-1997 (1 ECU= 1,13669 \$)

\* Στοιχεία του 1987 ή και παλαιότερα

Από: F. Kaiser - R.J.G.M. Floax - J.B.J. Koelman - F. A. van Vught, "Public Expenditure on Higher Education", London 1992, σελ. 119 και OECD "Education at a Glance" OECD Indicators, Paris 1995, F03, σελ. 98.